

Etholiadau cynghorau plwyf
a chymuned yng Nghymru a
Lloegr

Canllawiau i ymgeiswyr

Rhan 5 o 6 – Eich hawl i
fynd i ddigwyddiadau
etholiadol allweddol

Medi 2018

Mae'r ddogfen hon yn berthnasol i etholiadau cynghorau plwyf a chymuned yn unig. Nid yw'n berthnasol i etholiadau cynghorau dosbarth, bwrdeistref, sir, bwrdeistref sirol ac awdurdod unedol, nac etholiadau maerol. Gellir cael mynediad at ein canllawiau ac adnoddau ar gyfer pob etholiad lleol yng Nghymru a Lloegr o'n gwefan yn:

www.electoralcommission.org.uk/cymru/guidance/resources-for-those-we-regulate/candidates-and-agents .

Cynnwys

Gwybodaeth hanfodol.....	3
Agor pleidleisiau post	4
Beth yw pleidleisio drwy'r post?	4
Beth mae asiant pleidleisio drwy'r post yn ei wneud?	5
Dyletswydd i gadw cyfrinachedd.....	6
Pryd fydd pleidleisiau post yn cael eu hagor a sut fyddwch chi'n gwybod pryd fydd sesiwn yn cael ei chynnal?	6
Siart llif o broses y sesiwn agor	7
Datganiadau pleidleisio drwy'r post annyls ac a wrthodwyd.....	9
Gorsafoedd pleidleisio.....	9
Pwy all bleidleisio mewn gorsafoedd pleidleisio?.....	9
Beth mae asiant pleidleisio yn ei wneud?	10
Cadw cyfrinachedd y bleidlais.....	11
Beth yw'r broses bleidleisio arferol?	12
Casglu'r pleidleisiau post o'r orsaf bleidleisio.....	13
Rhifwyr.....	13
Beth sy'n digwydd ar ôl i'r pleidleisio ddod i ben?.....	13
Y cyfrif	14
Pwy all fynd i'r cyfrif	14
Beth mae asiant cyfrif yn ei wneud?	14
Pryd a ble fydd y cyfrif yn digwydd?.....	15
Sut fydd y pleidleisiau yn cael eu cyfrif	15
Beth os na fydd y bleidlais ar bapur pleidleisio yn glir?... ..	17
Beth sy'n digwydd i'r gwaith papur ar ôl i'r canlyniad gael ei gyhoeddi?	18
Gwybodaeth ategol	19
Papurau pleidleisio amheus	19

Gwybodaeth hanfodol

Mae'r adran hon o'r ddogfen yn cynnwys ein canllawiau ar fynd i brosesau etholiadol allweddol mewn etholiad cyngor plwyf yn Lloegr ac etholiad cyngor cymuned yng Nghymru.

Rhoddir gwybodaeth ategol, a all fod yn berthnasol i rai ymgeiswyr yn unig, yng nghefn y ddogfen hon. Gallwch hefyd weld y canllawiau ategol trwy glicio ar y dolenni yn y ddogfen hon neu trwy glicio ar bennawd y bennod ar y dudalen gynnwys.

Rydym yma i'ch helpu, felly cysylltwch â'ch tîm Comisiwn Lleol os oes gennych unrhyw gwestiynau. Gweler ein [Dogfen trosolwg](#) am fanylion cyswllt.

Yn y ddogfen hon, rydym yn defnyddio 'chi' i gyfeirio at yr ymgeisydd. Rydym yn defnyddio 'rhaid' i gyfeirio at ofyn cyfreithiol penodol a 'dylech' ar gyfer arfer sy'n cael ei argymhell.

Mae'r dyddiadau cau yn y ddogfen hon yn rhai generig. Rydym wedi cyhoeddi [amserlen etholiad generig ar ein gwefan](#). Unwaith i etholiad gael ei galw, byddwch yn gallu cael copi o'r amserlen benodol ar gyfer yr etholiad hwnnw gan y Swyddog Canlyniadau.

Ar gyfer yr etholiadau sydd i'w cynnal ddydd Iau 2 Mai 2019, ry'n ni wedi cyhoeddi [amserlen etholiadol](#), y gallwch lawrlwytho o'n gwefan.

4

Agor pleidleisiau post

1.1 Mae gennych chi a rhywun a benodwyd gennych chi i fynd yn eich lle hawl i fynd i agoriad y pleidleisiau post a ddychwelwyd. Yn ychwanegol, gallwch benodi asiantiaid i fynd i sesiynau agor ar eich rhan. Gweler [Rhan 2a: Sefyll fel ymgeisydd annibynnol](#) neu [Rhan 2b: Sefyll fel ymgeisydd plaid](#) am fanylion sut i benodi'r asiantiaid hyn.

Nid oes gan ymgeiswyr ac asiantiaid pleidleisiau drwy'r post hawl i fynd i **gyhoeddi** pleidleisiau post

Beth yw pleidleisio drwy'r post?

1.2 Gall pobl sy'n 18 oed neu hŷn sydd wedi cofrestru i bleidleisio, neu sydd wedi gwneud cais i gofrestru i bleidleisio wneud cais am bleidlais drwy'r post mewn etholiadau lleol trwy gyflwyno cais i'r Swyddog Cofrestru Etholiadol. Rhaid i'r cais gael ei dderbyn gan y Swyddog Cofrestru Etholiadol cyn 5yh ar yr 11^{eg} diwrnod gwaith cyn y bleidlais. Gall y rhai sydd wedi cael eu penodi i bleidleisio fel dirprwy i rywun arall hefyd wneud cais am bleidlais bost trwy ymgeisio cyn 5pm ar yr 11^{eg} diwrnod gwaith cyn y bleidlais. Nid oes gan y Swyddog Cofrestru Etholiadol unrhyw ddisgresiwn i ymestyn y dyddiad cau am unrhyw reswm.

1.3 Bydd pecynnau pleidleisio drwy'r post yn cynnwys papur pleidleisio a datganiad pleidlais drwy'r post yn cael eu hanfon at etholwyr o tua pythefnos cyn diwrnod y bleidlais. Bydd swp o becynnau pleidleisio post wedyn yn cael eu hanfon at etholwyr sydd wedi cofrestru'n agos at y dyddiad cau cofrestru unwaith i'w henwau gael eu hychwanegu at y diweddariad olaf o'r gofrestr ar y pumed diwrnod gwaith cyn y bleidlais.

1.4 Bydd pecynnau pleidleisio drwy'r post yn cynnwys papur pleidleisio a datganiad pleidlais drwy'r post yn cael eu hanfon at etholwyr o tua pythefnos cyn diwrnod y bleidlais.

Beth mae'r pecyn pleidleisio drwy'r post yn ei gynnwys?

- Amlen A yw'r amlen y mae'r etholwr yn dychwelyd ei bapur pleidleisio ynddi. Mae'n cael ei nodi â'r llythyren 'A' a'r geiriau 'amlen papur pleidleisio'

Os bydd yr etholiad yn cael ei gyfuno â phleidlais arall, gall y Swyddog Canlyniadau fod wedi penderfynu cyfuno'r gwaith o gyhoeddi pleidleisiau post.

Os hynny, bydd y pecyn pleidlais drwy'r post hefyd yn cynnwys y papur pleidleisio ar gyfer y digwyddiad(au) etholiadol eraill.

- Amlen B yw'r amlen y mae'r etholwr yn ei defnyddio i ddychwelyd yr amlen papur pleidleisio a'r datganiad pleidleisio drwy'r post ynddi. Mae'n cael ei nodi â'r llythyren 'B' a chyfeiriad y Swyddog Canlyniadau
- Mae'r datganiad pleidleisio drwy'r post yn cynnwys enw'r etholwr, rhif y papur pleidleisio a roddwyd iddo, cyfarwyddiadau ar sut i bleidleisio drwy'r post a gofod i'r etholwr lofnodi a rhoi ei ddyddiad geni
- Y Papur Pleidleisio

Beth mae asiant pleidleisio drwy'r post yn ei wneud?

1.5 Mae asiant pleidleisio drwy'r post yn cael mynd i sesiynau agor pleidleisiau drwy'r post, sy'n cael eu rhedeg gan y Swyddog Canlyniadau. Ym mhob sesiwn agor bydd y Swyddog Canlyniadau yn penderfynu a yw'r dyddiad geni a'r llofnod a roddir gan etholwyr ar eu datganiadau pleidleisio drwy'r post yn cyfateb i'r llofnod a'r dyddiad geni a roddwyd o'r blaen ac sydd yn y cofnodion. Os na fyddant yn cyfateb, bydd y bleidlais bost yn cael ei gwrthod.

1.6 Mae gan asiant pleidleisio drwy'r post hawl i wyllo, ond dim i ymyrryd yn y broses hon. Ond gall asiant pleidleisio drwy'r post, wrthwynebu penderfyniad Swyddog Canlyniadau i wrthod pleidlais bost. Ni fydd hyn yn effeithio ar benderfyniad y Swyddog Canlyniadau, ond bydd y Swyddog Canlyniadau yn cofnodi unrhyw wrthwynebiadau trwy nodi ar y datganiad pleidleisio drwy'r post 'gwrthwynebwyd y gwrthodiad'.

1.7 Yn yr un modd â'ch asiantiaid pleidleisiau drwy'r post, mae gennych chi a'r unigolyn yr ydych wedi ei benodi i fynd yno ar eich rhan hefyd hawl i wrthwynebu gwrthodiad.

1.8 Bydd y Swyddog Canlyniadau yn esbonio'r broses agor pleidleisiau post i chi ac efallai yn rhoi gwybodaeth i chi am y gweithdrefnau i'w dilyn, gan gynnwys cyfarwyddiadau ar yr hyn y gallwch ac na allwch ei wneud yn y sesiwn. Dylech gydymffurfio ag unrhyw gyfarwyddiadau y mae'r Swyddog Canlyniadau wedi eu rhoi.

6

Dyletswydd i gadw cyfrinachedd

1.9 Byd papurau pleidleisio yun cael eu cadw wyneb i lawr drwy gydol y sesiwn agor pleidleisiau post. Ni ddylai unrhyw un sy'n mynychu sesiwn agor beidio â cheisio gweld sut mae unrhyw bapurau pleidleisio unigol wedi'u marcio. Mae'n dilyn felly **na cheir cadw tali o sut mae papurau pleidleisio wedi'u marcio.**

1.10 Hefyd, ni ddylai unrhyw un sy'n mynydchu sesiwn agor pleidleisiau post geisio edrych ar farciau adnabod neu rifau ar bapurau pleidleisio, na datgelu sut y mae unrhyw bapur pleidleisio penodol wedi cael ei farcio, na throsglwyddo gwybodaeth o'r fath a gafwyd o'r sesiwn. Gall unrhyw un a geir yn euog o dorri'r gofynion hyn wynebu dirwy ddiderfyn, neu gall gael ei garcharu am hyd at chwe mis.

Pryd fydd pleidleisiau post yn cael eu hagor a sut fyddwch chi'n gwybod pryd fydd sesiwn yn cael ei chynnal?

1.11 Mae'n debygol y bydd nifer o sesiynau agor yn digwydd cyn diwrnod y bleidlais, yn ogystal ag ar y diwrnod pleidleisio ei hun.

1.12 Rhaid i'r Swyddog Canlyniadau roi 48 awr o rybudd o leiaf yn nodi pryd a ble y bydd y sesiynau yn digwydd. Bydd hefyd yn dweud wrthyf faint o asiantiaid pleidleisio drwy'r post fydd yn cael bod yn bresennol ym mhob sesiwn.

1.13 Bydd sesiwn agor derfynol ar ôl i'r pleidleisio ddod i ben i agor unrhyw bleidleisiau post a gyflwynwyd mewn gorsafoedd pleidleisio. Gall y sesiwn hon gael ei chynnal yn lleoliad y cyfrif neu yn rhywle arall. Bydd y Swyddog Canlyniadau yn eich hysbysu o'r lleoliad ar gyfer y sesiwn agor olaf.

Am ragor o wybodaeth gweler: [Gofynion cyfrinachedd - pleidleisio drwy'r post i ymgeiswyr ac asiantiaid yng Nghymru](#)

Siart llif o broses y sesiwn agor

1.14 Gellid crynhoi'r broses agor pleidleisiau post fel a ganlyn:

- 1 Pleidleisiau post yn dod i'r sesiwn agor mewn blychau pleidleisio
- 2 Yr amlenni allanol (amlen B) yn cael eu tynnu allan a'u cyfrif
- 3 Cyfanswm y nifer o amlenni allanol yn cael eu cofnodi
- 4 Amlenni allanol (amlen B) yn cael eu rhannu rhwng timau o staff agor
- 5 Y staff yn agor pob amlen allanol (amlen B) ac yn tynnu'r datganiad pleidleisio drwy'r post a'r amlen papur pleidleisio wedi'i selio (amlen A) allan
- 6 Y staff yn gwirio bod y rhif ar y datganiad pleidleisio drwy'r post yn cyfateb i'r rhif ar amlen A
- 7 Os bydd y rhifau yn cyfateb, bydd y staff yn gwirio bod yr etholwr wedi rhoi llofnod a dyddiad geni (heb wirio mai nhw yw'r etholwr ar y cam hwn). Mae datganiadau pleidleisio drwy'r post heb llofnod a dyddiad geni yn peri i'r bleidlais bost gael ei gwrthod.

Mae nifer fechan iawn o bleidleiswyr nad oes angen iddynt lofnodi eu datganiad pleidleisio drwy'r post. Bydd y pleidleiswyr yma wedi cael hepgoriad oherwydd nad ydynt yn medru llofnodi neu roi llofnod cyson oherwydd anabledd neu anallu i ddarllen neu ysgrifennu. Bydd y datganiad pleidleisio drwy'r post a anfonir i etholwyr o'r fath yn dangos hyn yn glir.

8

8

Os bydd y datganiad **neu'r** amlen papur pleidleisio ar goll, neu na fydd y rhifau ar y datganiad a'r amlen papur pleidleisio yn cyfateb, bydd y dogfennau yn cael eu rhoi o'r neilltu, eu cofnodi a'u cadw mewn pecynnau diogel

Rhaid cadw papurau pleidleisio wyneb i lawr drwy gydol y broses hon.

9

Rhaid i'r Swyddog Canlyniadau roi o leiaf 20% o'r pleidleisiau post o'r neilltu i ddilysu'r dyddiadau geni a'r llofnodion a roddwyd ar y datganiadau

Bydd y Swyddog Canlyniadau yn cyfateb y dogfennau pleidleisio drwy'r post a dderbyniwyd ar wahân, ar yr amod bod y datganiad wedi ei gwblhau yn gywir a'i dderbyn erbyn i'r bleidlais gau.

10

Rhaid i'r Swyddog Canlyniadau fod yn fodlon bod y dyddiadau geni a'r llofnodion ar y datganiadau a roddwyd o'r neilltu yn cyfateb i'r rhai a roddwyd ar gais gwreiddiol yr etholwr

11

Wedi dilysu'r llofnodion a'r dyddiadau geni, bydd y datganiadau pleidleisio drwy'r post yn cael eu symud oddi ar y byrddau

Papurau pleidleisio **dilys** yw'r papurau pleidleisio hynny y mae eu datganiad pleidleisio drwy'r post cysylltiedig wedi llwyddo yn y gwiriadau llofnod a dyddiad geni.

12

Bydd y staff yn agor pob amlen papur pleidleisio (amlen A) ac yn tynnu'r papur pleidleisio allan

Maent hefyd yn cynnwys y papurau pleidleisio hynny na fu'r datganiad pleidleisio drwy'r post trwy'r gwiriadau hynny.

13

Bydd y staff yn gwirio bod y rhif ar gefn y papur pleidleisio yn cyfateb i'r rhif ar yr amlen papur pleidleisio (amlen A)

14

Bydd papurau pleidleisio dilys (**nid** pleidleisiau) yn cael eu cyfrif a chofnodir y cyfanswm

15

Rhoddir yr holl papurau pleidleisio dilys yn y blychau pleidleisio a'u storio yn ddiogel cyn cael eu cludo i leoliad y cyfrif i'w cyfrif ar ôl i'r pleidleisio gau

Datganiadau pleidleisio drwy'r post annilys ac a wrthodwyd

1.15 Oni bai bod hepgoriad wedi ei ganiatáu, bydd y Swyddog Canlyniadau yn gwrthod pob datganiad pleidleisio drwy'r post os bydd llofnod a/neu ddyddiad geni ar goll neu os bydd llofnod a/neu ddyddiad geni ddim yn cyfateb i'r un a roddwyd yn flaenorol gan yr etholwr ac sydd ar gofnod.

1.16 Mae datganiadau a wrthodwyd yn cael eu rhoi ynghlwm wrth y papur pleidleisio neu amlen papur pleidleisio perthnasol. Maent yn cael eu nodi â 'gwrthodwyd' ac fe'u dangosir i'r asiantiaid sy'n bresennol.

1.17 Gall asiantiaid wrthwynebu penderfyniad y Swyddog Canlyniadau i wrthod pleidlais bost ac, os byddant yn gwneud hynny, bydd y geiriau 'gwrthwynebwyd y gwrthodiad' yn cael eu hychwanegu ati. Ond, mae penderfyniad y Swyddog Canlyniadau yn derfynol a bydd y bleidlais bost yn parhau yn un a wrthodwyd.

Gorsafoedd pleidleisio

1.18 Gallwch chi wyllo'r gweithrediadau y tu mewn i orsafoedd pleidleisio. Yn ychwanegol, gallwch benodi asiantiaid i fynd i orsafoedd pleidleisio ar eich rhan. Gweler [Rhan 2a: Sefyll fel ymgeisydd annibynnol](#) neu [Rhan 2b Sefyll fel ymgeisydd plaid](#) am fanylion sut i benodi asiantiaid pleidleisio.

Pwy all bleidleisio mewn gorsafoedd pleidleisio?

1.19 Mae'r rhan fwyaf o bobl yn dewis pleidleisio yn eu gorsaf bleidleisio. Gall unrhyw unigolyn sydd ar gofrestr etholiadol yr orsaf bleidleisio bleidleisio yn yr orsaf bleidleisio mewn etholiad cyngor plwyf neu gymuned, oni bai:

- ei fod yn bleidleisiwr drwy'r post cofrestredig

Yr unig etholwyr y bydd angen iddynt ddod â'u cerdyn pleidleisio gyda nhw i bleidleisio yw'r rhai sydd wedi cofrestru yn ddiennw oherwydd risg i'w diogelwch.

10

- ei fod yn bleidleisiwr drwy ddirprwy cofrestredig a bod ei ddirprwy eisoes wedi pleidleisio drosto neu wedi gwneud cais i bleidleisio ar ei ran drwy'r post
- nad yw yn 18 oed neu hŷn ar ddiwrnod y bleidlais
- ei fod wedi cofrestru fel etholwr tramor

1.20 Bydd etholwyr yn derbyn cerdyn pleidleisio cyn yr etholiad yn dweud ble a phryd i bleidleisio. Nid oes angen i etholwyr fynd â'u cerdyn pleidleisio i'r orsaf bleidleisio er mwyn pleidleisio.

1.21 Ni ellir rhoi papur pleidleisio i bleidleiswyr drwy'r post cofrestredig yn yr orsaf bleidleisio, ond gallant ddychwelyd pecyn pleidleisio drwy'r post i'w gorsaf bleidleisio ar ddiwrnod y bleidlais. Fel arall, gallant ddychwelyd y bleidlais bost i unrhyw orsaf bleidleisio yn y plwyf/gymuned (neu ward oes oes wardiau yn y plwyf/gymuned) neu â llaw i'r Swyddog Canlyniadau yn y swyddfa etholiadau. Rhaid i becynnau pleidleisio drwy'r post a ddychwelir i orsafoedd pleidleisio gael eu rhoi i staff yr orsaf bleidleisio ac nid eu rhoi yn y blwch pleidleisio.

Oriau agor gorsafoedd pleidleisio

1.22 Bydd gorsafoedd pleidleisio ar agor ar ddiwrnod y bleidlais rhwng 7am a 10pm.

Dod o hyd i leoliad gorsafoedd pleidleisio

1.23 Rhaid i'r Swyddog Canlyniadau roi hysbysiad cyhoeddus o leoliad y gorsafoedd pleidleisio erbyn y chweched diwrnod gwaith cyn y bleidlais. Bydd yn rhoi copi o'r hysbysiad hwn i ymgeisywr yn fuan wedyn.

Beth mae asiant pleidleisio yn ei wneud?

1.24 Mae gan asiantiaid pleidleisio nifer o rolau pwysig i'w chwarae ar ddiwrnod y bleidlais. Gallant:

- fod yn bresennol yn yr orsaf bleidleisio cyn i'r bleidlais agor i wyllo'r Swyddog Llywyddu yn dangos y blychau pleidleisio gwag cyn iddynt gael eu selio datgelu cam-

Lle bo'r papur pleidleisio yn cynnwys papur pleidleisio ar gyfer digwyddiad etholiadol sy'n cael ei gynnal ar yr un diwrnod, bydd y Swyddog Canlyniadau yn rhoi gwybodaeth o ran ble gall etholwyr ddychwelyd eu pecynnau pleidleisio post.

Bydd unrhyw bleidleiswyr sy'n aros mewn ciw yn eu gorsaf bleidleisio am 10pm yn gallu pleidleisio, hyd yn oed os nad ydynt wedi derbyn papur pleidleisio

Er bod gan asiant pleidleisio hawl i wyllo'r bleidlais, nid oes raid iddo fod yn bresennol mewn gorsaf bleidleisio cyn y gall y gweithdrefnau pleidleisio a chysylltiedig digwydd.

bersonadu ac atal pobl rhag pleidleisio fwy nag unwaith mewn etholiad (heblaw fel dirprwyon)

- fod yn bresennol pan fydd y Swyddog Llywyddu yn marcio papur pleidleisio ar gais etholwr sydd angen help i farcio papur pleidleisio oherwydd anabledd neu anallu i ysgrifennu neu ddarllen
- roi adroddiad i chi am unrhyw weithgareddau amhriodol a chadw nodiadau, os bydd angen, ar gyfer rhoi tystiolaeth yn y llys
- fod yn bresennol ar ddiwedd y bleidlais pan fydd y pecynnau amrywiol o ddogfennau yn cael eu selio roi ei sêl ynghlwm wrth unrhyw becynnau a wnaed gan y Swyddog Llywyddu ar ôl i'r bleidlais ddod i ben, gan gynnwys y blwch pleidleisio.

Cambersonadu yw pan fydd unigolyn yn pleidleisio fel rhywun arall (boed yr unigolyn hwnnw yn fyw, yn farw neu yn ffug).

Ni ellir rhoi sêl asiant pleidleisio ynghlwm wrth flychau pleidleisio ar gychwyn pleidlais nac yn ystod y bleidlais.

Cadw cyfrinachedd y bleidlais

1.25 Gallwch chi hefyd wneud unrhyw beth y mae gan asiant pleidleisio hawl i'w wneud

1.26 Mae gan unrhyw un sy'n mynd i orsaf bleidleisio ddyletswydd i gadw cyfrinachedd y bleidlais. Yn benodol, rhaid peidio â datgelu'r wybodaeth ganlynol:

- enw neu rif etholiadol pwy sydd wedi pleidleisio neu beidio â phleidleisio
- y rhif neu farc adnabod unigryw arall ar y papur pleidleisio

1.27 Rhaid i unrhyw un sy'n mynd i orsaf bleidleisio beidio â cheisio casglu sut y mae pleidleisiwr wedi pleidleisio neu i bwy y maent ar fin pleidleisio iddo.

1.28 Gall asiant pleidleisio nodi ar ei gopi o'r gofrestr etholwyr y pleidleiswyr sydd wedi gwneud cais am bapurau pleidleisio. Os bydd yr asiant pleidleisio yn gadael yr orsaf bleidleisio yn ystod oriau'r pleidleisio, rhaid iddynt adael y copi wedi ei farcio o'r gofrestr yn yr orsaf bleidleisio i sicrhau na fydd y gofynion cyfrinachedd yn cael eu torri.

Am ragor o wybodaeth gweler: [Gofynion cyfrinachedd - pleidleisio drwy'r post i ymgeiswyr ac asiantiaid yng Nghymru](#)

12

1.29 Gall unrhyw un a geir yn euog o dorri'r gofynion hyn wynebu dirwy o hyd at £5,000, neu gall gael ei garcharu am hyd at chwe mis.

Beth yw'r broses bleidleisio arferol?

1.30 Mae'r broses bleidleisio arferol mewn gorsaf bleidleisio yn syml a gellir ei chrynhai fel a ganlyn:

Bydd staff gorsafoedd pleidleisio yn...

- gofyn i bleidleiswyr am eu henw a'u cyfeiriad, ac yn gwneud yn siŵr eu bod yn gymwys i bleidleisio
- marcio llinell syth gyferbyn â chofnod y pleidleisiwr ar y gofrestr etholwyr
- galw rhif ac enw'r etholwr
- ysgrifennu rhif yr etholwr ar restr yn nesaf at y rhif ar y papur pleidleisio sydd i'w roi
- sicrhau bod y papur pleidleisio yn cynnwys y marc swyddogol (e.e. cod bar neu ddyfrnod)
- plygu'r papur pleidleisio ac yna ei drosglwyddo i'r pleidleisiwr heb ei blygu fel ei fod yn medru gweld yr holl ddewisiadau ar y papur pleidleisio

Bydd y pleidleisiwr yn...

- marcio'r papur pleidleisio mewn man preifat yn y bwth pleidleisio
- plygu'r papur pleidleisio a dangos rhif y papur pleidleisio a'r marc adnabod unigryw ar gefn y papur pleidleisio i'r Swyddog Llywyddu
- rhoi'r papur pleidleisio yn y blwch pleidleisio a gadael yr orsaf bleidleisio

1.31 Gall y Swyddog Llywyddu gynorthwyo unrhyw un sy'n methu marcio'r papur pleidleisio ei hun. Fel arall, gall pleidleisiwr ddod â rhywun y mae'n ei adnabod ac yn ymddiried ynddo gydag ef/hi i'w gynorthwyo wrth farcio ei bleidlais. Rhaid i'r person sy'n cynorthwyo'r pleidleisiwr fod naill ai'n berthynas agos dros 18 oed, neu'n berson sydd â hawl i

Pan fydd yr etholiad wedi ei gyfuno â digwyddiad etholiadol arall, bydd staff yr orsaf bleidleisio yn rhoi papurau pleidleisio ar gyfer pob digwyddiad etholiadol.

Gall digwyddiadau etholiadol gwahanol fod â gofynion pleidleisio gwahanol, felly gall etholwr weithiau beidio â bod yn gymwys i bleidleisio ym mhob un o'r pleidleisiau sy'n digwydd.

Pan fydd pleidleisiau yn cael eu cyfuno, gellir defnyddio un blwch pleidleisio ar gyfer pob cystadleuaeth neu un blwch pleidleisio ar gyfer pob cystadleuaeth ar wahân.

bleidleisio yn yr etholiad. Gall person gynorthwyo dau berson ar y mwyaf yn yr etholiad.

Casglu'r pleidleisiau post o'r orsaf bleidleisio

1.32 Gall y Swyddog Canlyniadau drefnu ar gyfer casglu unrhyw bleidleisiau post y mae etholwyr wedi eu trosglwyddo yn yr orsaf bleidleisio trwy gydol diwrnod y bleidlais. Rhaid i'r Swyddog Llywyddu selio unrhyw bleidleisiau post a ddychwelwyd mewn pecyn cyn iddynt gael eu casglu. Gall unrhyw asiant sy'n bresennol ychwanegu ei sêl ei hun at y pecyn os bydd yn dymuno.

Rhifwyr

1.33 Gwirfoddolwyr i ymgeiswyr yw rhifwyr sy'n sefyll tu allan i orsafoedd pleidleisio ac yn cofnodi rhifau pleidleiswyr y pleidleiswyr sydd wedi pleidleisio. Gallant ddynodi cefnogwyr tebygol sydd heb bleidleisio a'u hannog i bleidleisio cyn i'r bleidlais gau.

1.34 Nid oes gan rifwyr statws cyfreithiol o gwbl a gall pleidleiswyr wrthod rhoi gwybodaeth iddynt.

1.35 Rydym wedi cynhyrchu taflen ffeithiau o beth i'w wneud a pheidio â'i wneud i rifwyr, yn ogystal â chyfarwyddyd ar weithgareddau rhifwyr sy'n fwy cynhwysfawr. Nod y canllawiau yw sicrhau bod pawb yn gwybod y union beth sydd a beth sydd ddim yn dderbyniol ac fe'i dyluniwyd i hyrwyddo safonau ymddygiad priodol. Gall y Swyddog Canlyniadau hefyd roi ei fersiwn ei hun o'r canllawiau i'r rhifwyr.

Y Swyddog Canlyniadau sy'n gyfrifol am gynnal yr etholiad. Os bydd yn bryderus am weithgareddau rhifwyr, gall ofyn i'r rhifwyr gydymffurfio â'r ymddygiad y cytunwyd arno neu adael y man pleidleisio.

Beth sy'n digwydd ar ôl i'r pleidleisio ddod i ben?

1.36 Mae'r blwch pleidleisio yn cael ei selio gan y Swyddog Llywyddu a gall asiantiaid pleidleisio ychwanegu eu sêl eu hunain os dymunant. Ar ôl i'r Swyddog Llywyddu gwblhau'r holl

14

waith papur, mae'r blwch pleidleisio wedi'i selio yn cael ei gludo i leoliad y cyfrif.

Y cyfrif

Pwy all fynd i'r cyfrif?

1.37 Mae gennych chi hawl i wyllo'r cyfrif. Yn ychwanegol, gallwch wahodd un unigolyn arall i'r cyfrif a gallwch hefyd benodi asiantiaid i fynd i'r cyfrif ar eich rhan.

1.38 Gweler [Rhan 2a: Sefyll fel ymgeisydd annibynnol](#) neu [Rhan 2b: Sefyll fel ymgeisydd plaid](#) am fanylion ar y nifer o asiantiaid cyfrif y gallwch benodi a sut i'w penodi.

Beth mae asiant cyfrif yn ei wneud?

1.39 Mae gan asiantiaid cyfrif nifer o rolau pwysig i'w chwarae yn y cyfrif:

- Maent yn gwyllo'r broses gyfrif ac yn gwneud yn siŵr ei bod yn gywir.
- Gallant dynnu sylw staff y cyfrif at unrhyw bapurau pleidleisio amheus.
- Os byddant yn anghytuno â phenderfyniad gan y Swyddog Canlyniadau i wrthod papur pleidleisio, gall yr asiant cyfrif ofyn i'r Swyddog Canlyniadau farcio'r papur pleidleisio "gwrthwynebwyd y gwrthodiad".
- Os bydd y cyfrif yn cael ei ohirio am unrhyw reswm, gall asiantiaid cyfrif ychwanegu eu sêl pan fydd y Swyddog Canlyniadau yn selio'r blychau pleidleisio a'r amlenni.

1.40 Gallwch chi wneud unrhyw beth y mae gan asiant cyfrif hawl i'w wneud.

Dyletswydd i gynnal cyfrinachedd

1.41 Mae dyletswydd ar unrhyw un sy'n mynychu'r cyfrif i gynnal cyfrinachedd y cyfrif. Yn benodol, ni ddylai unrhyw un sy'n mynychu:

Am fwy o wybodaeth gweler:

Gofynion cyfrinachedd - [dilysu a'r cyfrif ar gyfer ymgeiswyr ac asiantiaid yng Nghymru](#)

- gael neu geisio cael y rhif neu unrhyw farc adnabod unigryw arall ar gefn unrhyw bapur pleidleisio
- gyfathrebu unrhyw wybodaeth a gafwyd yn y cyfrif o ran y ffordd y rhoddir unrhyw bleidlais ar unrhyw bapur pleidleisio penodol

Pryd a ble fydd y cyfrif yn digwydd?

1.42 Bydd y Swyddog Canlyniadau yn eich hysbysu o'r union amser a lleoliad.

Sut fydd y pleidleisiau yn cael eu cyfrif

Derbyn

1 Mae staff y Swyddog Canlyniadau yn cludo'r blychau pleidleisio o'r gorsafoedd pleidleisio i leoliad y cyfrif

2 Bydd staff y Swyddog Canlyniadau yn derbyn y blychau pleidleisio wrth iddynt gyrraedd lleoliad y cyfrif

Dilysu

3 Gwagir y blychau pleidleisio ar fyrddau a dangosir y blychau gwag i'r asiantiaid

4 Mae staff yn cyfrif y papurau pleidleisio o bob gorsaf bleidleisio

5 Bydd staff yn gwirio bod y nifer o bapurau pleidleisio yn cyfateb i'r nifer o bapurau a roddwyd, fel sydd wedi ei gofnodi yng nghyfrifon papurau pleidleisio'r Swyddog Llywyddu

Pan fydd yr etholiad wedi ei gyfuno â digwyddiad etholiadol arall, bydd yr holl flychau pleidleisio yn cael eu dilysu cyn y bydd unrhyw ganlyniadau yn cael eu datgan.

Gall un blwch pleidleisio fod ar gyfer yr holl etholiadau neu gellir cael blwch ar wahân i bob un. Ym mhob achos bydd y papurau pleidleisio yn cael eu trefnu yn gystadlaethau gwahanol.

Bydd unrhyw bapur pleidleisio a geir yn y blwch pleidleisio 'anghywir' yn dal yn ddilys a bydd yn cael ei symud i'r blwch cywir yn ystod y dilysu.

16

6

Dangosir y nifer o bapurau pleidleisio a ddilyswyd i asiantiaid etholiad a chyfrif

7

Mae'r Swyddog Canlyniadau yn pennu'r rhesymau am unrhyw anghysondeb ac yn cynhyrchu cyfanswm terfynol a ddilyswyd

Cyfrif y pleidleisiau

8

Mae'r staff yn trefnu'r papurau pleidleisio yn ôl yr ymgeiswyr. Pan fydd mwy nag un ymgeisydd i gael ei ethol, gall y Swyddog Canlyniadau ddefnyddio dulliau gwahanol i bennu'r nifer o bleidleisiau a fwriwyd i bob ymgeisydd, e.e. cyfrif taflenni neu 'sgertiau glaswellt'

9

Mae staff yn cyfrif nifer y pleidleisiau ar gyfer pob ymgeisydd

10

Bydd y Swyddog Canlyniadau yn rhannu'r canlyniad dros dro gyda chi a'r asiantiaid. Gallwch chi neu eich asiant etholiad ofyn i'r Swyddog Canlyniadau ail gyfrif y pleidleisiau

11

Gall y Swyddog Canlyniadau wrthod ail gyfrif os bydd yn meddwl bod y cais yn afresymol

Os na fydd y cyfrif yn digwydd yn syth ar ôl dilysu, bydd y blychau a ddilyswyd yn cael eu storio yn ddiogel. Gall ymgeiswyr ac asiantiaid roi eu sêl ynghlwm wrth y blychau os dymunant.

Beth os na fydd y pleidlais ar bapur pleidleisio yn glir?

1.43 Ni fydd papur pleidleisio yn cael ei gyfrif os:

- na fydd wedi ei farcio
- na fydd yn cynnwys y marc swyddogol
- bydd yn cynnwys pleidleisiau i fwy o ymgeiswyr nag sydd o leoedd gwag
- bydd yn cynnwys unrhyw farc neu ysgrifen a all olygu y gellid adnabod y pleidleisiwr
- nad yw'n dynodi bwriad y pleidleisiwr yn bendant

1.44 Rhaid i'r Swyddog Canlyniadau lunio datganiad yn dangos y nifer o bapurau pleidleisio a wrthodwyd am y rhesymau hyn.

1.45 Os yw bwriad y pleidleisiwr yn glir ar bapur pleidleisio ac na ellir adnabod y pleidleisiwr trwy unrhyw farc neu ysgrifen, ni fydd yn ddi-rym os bydd pleidlais wedi ei nodi:

- yn rhywle heblaw'r man priodol
- trwy gyfrwng heblaw croes (e.e. tic)
- gyda mwy nag un marc

1.46 Rhaid i'r Swyddog Canlyniadau nodi'r gair "gwrthodwyd" ar unrhyw bapur pleidleisio sy'n cael ei wrthod. Rhaid iddo ychwanegu'r geiriau "gwrthwynebwyd y gwrthodiad" os bydd asiant cyfrif yn gwrthwynebu penderfyniad y Swyddog Canlyniadau. Am fwy o fanylion ar farnu ar bapurau pleidleisio amheus, gweler paragraff **1.48**.

18

Pleidleisiau cyfartal

12

Os bydd gan ddau neu fwy o ymgeiswyr yr un nifer o bleidleisiau, ac y byddai pleidlais arall i unrhyw un ohonynt yn gweld yr ymgeisydd yn cael ei ethol, rhaid i'r Swyddog Canlyniadau benderfynu rhyngddynt trwy fwrw coelbren.

Bydd y Swyddog Canlyniadau yn penderfynu ar y dull o fwrw coelbren.

Datgan y canlyniad

13

Bydd y Swyddog Canlyniadau yn datgan bod yr ymgeisydd (neu ymgeiswyr pan fydd mwy nag un sedd) gyda'r nifer fwyaf o bleidleisiau wedi ei ethol

Mae rhai Swyddogion Canlyniadau yn caniatáu i ymgeiswyr wneud areithiau ar ôl i'r canlyniad gael ei ddatgan. Gwiriwch y trefniadau gyda'ch Swyddog Canlyniadau.

14

Bydd y Swyddog Canlyniadau yn rhoi rhybudd cyhoeddus o'r canlyniad.

15

Bydd y Swyddog Canlyniadau yn cyhoeddi hysbysiad gydag enw pob ymgeisydd a etholwyd, y nifer o bleidleisiau i bob ymgeisydd, a'r nifer o bapurau pleidleisio a wrthodwyd.

Beth sy'n digwydd i'r gwaith papur ar ôl i'r canlyniad gael ei gyhoeddi?

1.47 Rhaid i'r Swyddog Canlyniadau selio holl ddogfennau'r etholiad, ychwanegu disgrifiad o gynnwys pob pecyn a'u hanfon ymlaen at y Swyddog Cofrestru Etholiadol.

Am fanylion beth sy'n digwydd ar ôl i'r canlyniad gael ei gyhoeddi gweler: [Rhan 6: Ar ôl datgan y canlyniad](#)

Gwybodaeth ategol

Papurau pleidleisio amheus

1.48 Er mwyn cynorthwyo Swyddogion Canlyniadau, rydym wedi cynhyrchu canllawiau ar sut i farnu ar bleidleisiau ar bapurau pleidleisio sy'n ymddangos yn amheus. Yn ychwanegol at ein canllawiau Ymdrin [â phapurau pleidleisio amheus](#), rydym wedi cynhyrchu matiau bwrdd papurau pleidleisio amheus ar gyfer wardiau [un aelod](#), [dau aelod](#) a [thri aelod](#) y gall Swyddogion Canlyniadau gyfeirio atynt yn y cyfrif.

1.49 Mae'r enghreifftiau a roddir yn y dogfennau hyn yn seiliedig ar y rheolau etholiad neu wedi eu cymryd o gyfraith achos flaenorol. Sylwer, tra bydd y dogfennau hyn yn cynnig canllawiau i Swyddogion Canlyniadau, mae pob Swyddog Canlyniadau yn y pen draw yn gyfrifol am wneud penderfyniad ar bapurau pleidleisio unigol. Mae ei benderfyniad i wrthod papur pleidleisio penodol yn ystod y cyfrif neu'r ail gyfrif yn derfynol ac ni ellir ei adolygu ond trwy ddeiseb etholiad ar ôl datgan y canlyniad. Am ragor o wybodaeth ar ddeisebau etholiad, gweler Rhan 6: Ar ôl datgan y canlyniad.